

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI MILLIY TARBIYANING PEDAGOGIK- PSIXOLOGIK ASOSLARI BILAN QUROLLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY MASALALARI

Tashmuxeamedova Jadira Qural qizi
Alfraganus Universiteti 1 bosqich magistri
jadiratashmuxeamedova@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqola bo'lajak o'qituvchilarni milliy tarbiyaning pedagogik-psixologik asoslari bilan chuqur va tizimli tarzda qurollantirish muammosiga bag'ishlangan. Unda milliy tarbiyaning mohiyati, mazmuni va strukturaviy jihatlari zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tahlil qilinadi. Milliy tarbiya tushunchasi xalqning tarixiy-madaniy tajribasi, asrlar davomida shakllangan urf-odatlar, an'analar, qadriyatlar hamda ma'naviy meros bilan uzviy bog'liqlikda talqin etiladi. Maqolada bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy shakllanishida milliy tarbiyaning tutgan o'rni, uning pedagogik faoliyat samaradorligiga ta'siri ilmiy asosda yoritilgan.

Shuningdek, maqolada milliy tarbiyaning psixologik asoslari alohida tadqiq etilib, bo'lajak pedagog shaxsida milliy o'zlikni anglash, kasbiy motivatsiya, emotsional barqarorlik, ijtimoiy mas'uliyat va axloqiy fazilatlarni rivojlantirishdagi ahamiyati asoslab beriladi. Psixologik nuqtayi nazardan milliy tarbiya shaxsning ichki dunyosi, qadriyatlar tizimi va ijtimoiy xulq-atvorini shakllantiruvchi muhim omil sifatida baholanadi. Maqolada pedagogik ta'lim jarayonida milliy tarbiya komponentlarini integratsiya qilish yo'llari, usullari va pedagogik shart-sharoitlari ham keng yoritilgan.

Tadqiqot natijalari bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash tizimida milliy tarbiyaga asoslangan yondashuvni kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi. Mazkur ilmiy ish pedagogika sohasida tahsil olayotgan talabalar, magistrantlar hamda pedagog kadrlar tayyorlash bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Аннотация: Данная научная статья посвящена проблеме всестороннего и системного формирования у будущих учителей педагогико-психологических основ национального воспитания. В статье национальное воспитание рассматривается как сложное социально-педагогическое явление, основанное на историко-культурном опыте народа, его традициях, обычаях и духовных ценностях. Особое внимание уделяется роли национального воспитания в профессиональном становлении будущего педагога, его влиянию на эффективность педагогической деятельности. С психологической точки зрения в статье раскрываются механизмы формирования национального самосознания, профессиональной мотивации, эмоциональной устойчивости и социальной ответственности будущих учителей. Национальное воспитание трактуется как важнейший фактор формирования ценностных ориентаций личности, обеспечивающий гармоничное развитие педагога как профессионала и как

носителя национальной культуры. В статье также обосновываются педагогические условия интеграции идей национального воспитания в систему профессиональной подготов киучителей.Результаты исследования свидетельствуют о необходимости усиления национально-воспитательного компонента в системе педагогического образования. Материалы статьи могут быть использованы в процессе подготовки будущих учителей, а также в научно-методической деятельности преподавателей педагогических вузов.

Annotation : *This scientific article is devoted to the issue of systematically equipping future teachers with pedagogical and psychological foundations of national education. National education is analyzed as a complex socio-pedagogical phenomenon based on the historical and cultural heritage, traditions, customs, and spiritual values of a nation. The article emphasizes the role of national education in the professional development of future teachers and its impact on the effectiveness of pedagogical practice. From a psychological perspective, the study examines the mechanisms of forming national identity, professional motivation, emotional stability, social responsibility, and moral qualities in future educators. National education is interpreted as a key factor in shaping value orientations and ensuring the harmonious development of a teacher as both a professional and a bearer of national culture. The article also substantiates pedagogical conditions and methods for integrating national education principles into teacher training programs. The findings highlight the necessity of strengthening the national education component in the system of teacher education. The article has theoretical and practical significance for undergraduate and graduate students in pedagogy, as well as for specialists involved in teacher training and educational research.*

Tayanch so'z va iboralar : *Milliy tarbiya, bo'lajak o'qituvchi, pedagogik-psixologik asoslar, shaxs kamoloti, kasbiy kompetensiya, milliy qadriyatlar, pedagogik tayyorgarlik, tarbiyaviy jarayon, ma'naviy-axloqiy rivojlanish, ta'lim va tarbiya integratsiyasi.*

Ключевые слова и выражения: *Национальное воспитание, будущий педагог, педагогико-психологические основы, формирование личности, профессиональная компетентность, национальные ценности, педагогическая подготовка, воспитательный процесс, духовно-нравственное развитие, интеграция обучения и воспитания.*

Key words and expressions: *National upbringing, pre-service teacher, pedagogical and psychological foundations, personality development, professional competence, national values, pedagogical training, educational process, moral and spiritual development, integration of education and upbringing.*

Hozirgi davrda ta'lim tizimi jamiyat taraqqiyotining muhim ijtimoiy institutlaridan biri sifatida nafaqat bilim berish, balki shaxsni har tomonlama kamol toptirish vazifasini ham bajaradi. Ayniqsa, bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy jihatdan yetuk, ma'naviy barkamol hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq

mutaxassis sifatida tayyorlash masalasi alohida dolzarblik kasb etmoqda. Bu jarayonda milliy tarbiya pedagogik faoliyatning muhim metodologik asosi sifatida namoyon bo'ladi [1].

Milliy tarbiya shaxsda milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotira, madaniy merosga hurmat, vatanparvarlik va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishga xizmat qiladi. Bo'lajak o'qituvchi ushbu qadriyatlarni chuqur o'zlashtirgan taqdirdagina, o'quvchilar ongiga ularni samarali singdira oladi. Shu sababli pedagog kadrlar tayyorlash jarayonida milliy tarbiyaning pedagogik va psixologik asoslarini tizimli ravishda o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi [2].

Pedagogik nuqtayi nazardan milliy tarbiya – bu shaxsni jamiyatning ijtimoiy, madaniy va axloqiy talablariga mos ravishda shakllantirishga yo'naltirilgan uzluksiz va tizimli jarayondir. U xalqning asrlar davomida shakllangan tarbiyaviy tajribasi, urf-odatlar, an'analari va ma'naviy qadriyatlariga tayangan holda amalga oshiriladi [3].

Milliy tarbiyaning pedagogik mohiyati shundan iboratki, u shaxsda ijtimoiy xulq-atvor me'yorlarini, ma'naviy ehtiyojlarni va axloqiy pozitsiyani shakllantiradi. Sharq mutafakkirlari asarlarida tarbiya masalasi inson kamolotining asosiy omili sifatida talqin etilgan. Jumladan, Abu Nasr Forobiy tarbiyani jamiyat taraqqiyotini ta'minlovchi asosiy kuch deb bilgan bo'lsa, Abdulla Avloniy uni inson hayotidagi eng muhim masala sifatida baholagan [4].

Bo'lajak o'qituvchilar uchun milliy tarbiyaning pedagogik mohiyatini anglash kasbiy tayyorgarlikning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Chunki pedagog shaxsining tarbiyaviy pozitsiyasi uning ta'lim jarayonidagi faoliyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Milliy tarbiyaning psixologik asoslari shaxsning ichki dunyosi, motivatsion soha, emotsional barqarorlik va ijtimoiy moslashuvchanlik bilan chambarchas bog'liqdir. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, milliy qadriyatlarga tayangan tarbiya shaxsda barqaror dunyoqarash, ijobiy o'zini anglash va ijtimoiy faollikni shakllantiradi [5]. Bo'lajak o'qituvchilarda milliy tarbiya orqali kasbiy identifikatsiya jarayoni jadallashadi.

Bu jarayon pedagog shaxsining o'z kasbiga bo'lgan munosabati, kasbiy mas'uliyati va pedagogik faoliyatga bo'lgan ichki ehtiyojini kuchaytiradi. Shu bilan birga, milliy tarbiya pedagog shaxsida empatiya, bag'rikenglik va ijtimoiy mas'uliyat kabi muhim psixologik sifatlarni rivojlantiradi [6]. Milliy tarbiyaning psixologik samaradorligi pedagogik ta'lim jarayonida talabalarning individual xususiyatlarini hisobga olish, ularning mustaqil fikrlashini rag'batlantirish va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni amalga oshirish bilan bevosita bog'liqdir. Bo'lajak o'qituvchilarni milliy tarbiya asosida tayyorlash jamiyatning ma'naviy barqarorligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. O'qituvchi shaxsida milliy qadriyatlarga sodiqlik, ma'naviy poklik va axloqiy mas'uliyatning shakllanishi o'quvchilarda ham ushbu sifatlarning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi [7].

Pedagogik ta'lim jarayonida milliy tarbiyani integratsiya qilish bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini kengaytiradi. Ular ta'lim jarayonida milliy

va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirishga, tarbiyaviy vaziyatlarni to'g'ri tahlil qilishga va samarali pedagogik qarorlar qabul qilishga o'rganadilar [8]. Milliy tarbiyani pedagogik ta'lim jarayoniga integratsiya qilish quyidagi asosiy yo'nalishlarda amalga oshirilishi mumkin: ta'lim mazmunini milliy qadriyatlarga asoslangan bilimlar bilan boyitish; pedagogik fanlarni o'qitishda milliy tarbiyaviy g'oyalardan foydalanish; amaliy mashg'ulotlarda milliy tarbiyaviy vaziyatlarni modellash; talabalarda mustaqil fikrlash va milliy o'zlikni anglashni rivojlantirish [9].

Ushbu yondashuvlar bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy va ma'naviy tayyorgarligini kuchaytirishga xizmat qiladi. Bo'lajak o'qituvchilarni milliy tarbiyaning pedagogik-psixologik asoslari bilan qurollantirish ta'lim tizimining strategik vazifalaridan biridir. Ushbu jarayon pedagogik ta'lim mazmunini boyitadi, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy va ma'naviy kompetensiyalarini rivojlantiradi hamda jamiyatning barqaror ma'naviy taraqqiyotini ta'minlashga xizmat qiladi.

Milliy tarbiya shaxs kamolotining muhim ijtimoiy-psixologik mexanizmlaridan biri bo'lib, insonning jamiyat bilan o'zaro munosabatini muvofiqlashtiradi. Ushbu tarbiya turi shaxsda milliy o'zlikni anglash, tarixiy ong, madaniy xotira hamda ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishga xizmat qiladi. Psixologik nuqtayi nazardan, milliy tarbiya shaxsning identifikatsiya jarayonida tayanch omil bo'lib, uning "men" konsepsiyasini barqarorlashtiradi [10]. Bo'lajak o'qituvchilar shaxsida milliy tarbiya orqali vatanparvarlik, fuqarolik burchini his etish, jamiyat manfaatlarini shaxsiy manfaatlardan ustun qo'yish kabi ijtimoiy ahamiyatga ega sifatlar rivojlanadi.

Bu sifatlar pedagogik faoliyat jarayonida o'quvchilarga bevosita namuna sifatida uzatiladi. Shu bois pedagog shaxsining milliy tarbiyaviy saviyasi uning kasbiy samaradorligini belgilovchi omillardan biri hisoblanadi [11]. Milliy tarbiya ijtimoiy-madaniy muhit bilan uzviy bog'liq bo'lib, u jamiyatning tarixiy taraqqiyoti, milliy mentaliteti va madaniy an'analari asosida shakllanadi.

Har bir xalqning tarbiyaviy tizimi uning ijtimoiy hayot tarzi, axloqiy me'yorlari va dunyoqarashini aks ettiradi. Shu jihatdan milliy tarbiya jamiyatning ma'naviy genofondini saqlash va rivojlantirishga xizmat qiladi [12].

Pedagogik ta'lim jarayonida bo'lajak o'qituvchilarni ushbu ijtimoiy-madaniy omillar bilan tanishtirish ularning kasbiy tafakkurini kengaytiradi. Talabalar milliy qadriyatlarning pedagogik jarayondagi ahamiyatini anglab yetadilar va ularni ta'lim-tarbiya jarayonida ongli ravishda qo'llash ko'nikmasini hosil qiladilar. Zamonaviy pedagogik ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu yondashuv bo'lajak o'qituvchilarda faqat bilim emas, balki kasbiy malaka, shaxsiy fazilatlar va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirishni ko'zda tutadi. Milliy tarbiya ushbu kompetensiyalarni shakllantirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi [13].

Xususan, kommunikativ kompetensiya, axloqiy kompetensiya, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi milliy tarbiya asosida samarali rivojlanadi. Bo'lajak o'qituvchilar milliy tarbiya orqali pedagogik jarayonda o'quvchilar bilan samarali

muloqot qilish, tarbiyaviy vaziyatlarni to'g'ri tahlil etish va axloqiy jihatdan asoslangan qarorlar qabul qilishga o'rganadilar. Milliy tarbiyani zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Innovatsion yondashuvlar milliy tarbiyaning mazmunini boyitish, uni talabalar ongiga zamonaviy shakllarda yetkazish imkonini beradi. Masalan, interaktiv metodlar, muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat va raqamli ta'lim vositalari milliy tarbiyaviy g'oyalarni chuqurroq o'zlashtirishga xizmat qiladi [14]. Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida milliy tarbiyani innovatsion metodlar asosida o'qitish ularning pedagogik ijodkorligini rivojlantiradi. Bu esa kelgusida ularning ta'lim jarayonida milliy va zamonaviy yondashuvlarni uyg'un qo'llashiga zamin yaratadi. Pedagogik amaliyot bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy shakllanishida muhim bosqich hisoblanadi. Ushbu jarayonda milliy tarbiyaning nazariy asoslarini amaliyotga tatbiq etish imkoniyati yaratiladi. Talabalar pedagogik amaliyot davomida o'quvchilar bilan ishlashda milliy tarbiyaviy yondashuvlardan foydalanib, o'z kasbiy kompetensiyalarini mustahkamlaydilar [15]. Milliy tarbiya asosida tashkil etilgan tarbiyaviy tadbirlar, sinfdan tashqari mashg'ulotlar va individual yondashuvlar o'quvchilarning shaxsiy rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, bu jarayon bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy mas'uliyat va pedagogik refleksiyani rivojlantiradi. Hozirgi globallashuv sharoitida milliy tarbiyani rivojlantirish masalasi yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida milliy tarbiya mazmunini zamonaviy ijtimoiy ehtiyojlarga moslashtirish zarur. Bu jarayonda milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligini ta'minlash muhim vazifa hisoblanadi [16]. Milliy tarbiyani rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari sifatida pedagogik ta'lim dasturlarini takomillashtirish, ilmiy-tadqiqot faoliyatini kuchaytirish hamda pedagog kadrlarning malakasini oshirish jarayonida milliy tarbiyaga alohida e'tibor qaratish lozim.

Umuman olganda, bo'lajak o'qituvchilarni milliy tarbiyaning pedagogik-psixologik asoslari bilan qurollantirish ta'lim tizimining muhim strategik vazifalaridan biridir. Ushbu jarayon pedagog shaxsining ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlaydi, uning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantiradi va jamiyatning barqaror ma'naviy taraqqiyotiga xizmat qiladi.

Milliy tarbiya pedagogik ta'limning ajralmas tarkibiy qismi sifatida doimiy takomillashtirib borilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Munavvarov A. Pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
3. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
4. Forobiy A.N. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: Fan, 2004.

5. G'oziev E. Psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2014.
6. Davletshin M. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: Fan, 2015.
7. Xodjayev B. Oila va milliy tarbiya. – Toshkent: Ma'naviyat, 2019.
8. Saidahmedov N. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2020.
9. Mamajanova R. Oilaviy tarbiya va milliy qadriyatlar. – Toshkent, 2018.
10. Vygotskiy L.S. Tafakkur va nutq. – Moskva, 2005.
11. Bozorov E. Shaxs va jamiyat. – Toshkent, 2016.
12. Xolmatova M. Milliy madaniyat va tarbiya. – Toshkent, 2018.
13. Ziyomuhammadov B. Pedagogik kompetensiya asoslari. – Toshkent, 2020.
14. Saidahmedov N. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. – Toshkent, 2021.
15. Nurmatov U. Pedagogik amaliyot metodikasi. – Toshkent, 2019.
16. UNESCO. Education and Cultural Identity. – Paris, 2017.